

COLOFON

*Rosmalla (ISSN 0925-2894)
wordt vier keer per jaar uitgegeven
onder eindverantwoording van
het bestuur van de
Heemkundekring Rosmalen.*

*Heemhuis 'Mariënwater'
Berlicumseweg 85248 NT Rosmalen
Postbus 64 - 5240 AB Rosmalen
www.heemkundekringrosmalen.nl
info@heemkundekringrosmalen.nl*

Bestuur Heemkundekring Rosmalen:

Rien van Grunsven, voorzitter (a.i.)

- Ineke Veltman-Slegers, secretaris (a.i.)
- Frits de Vries, penningmeester
- Arnold de Veer, bestuurslid
- Jan Zantkuijl, bestuurslid
- Kitty van der Doelen-Crane, notulist

Werkgroep Redactieraad 'Rosmalla':

- Harry Coppens
- Gerrit Mol
- Ad Tibosch

Lay-out en tekstverwerking:

- Krien van Hirtum
- Wim Wolf

Productie:

- Grafisch Ontwerp Atelier Meijs
- Drukkerij Van Gerwen

Losse rummers:

- € 4,50 per uitgave

Distributieadres:

- Harry Coppens
Stationsstraat 8
5241 EE Rosmalen,
Tel.: 073-5218349

Kopijadres:

- Heemkundekring Rosmalen
Postbus 64
5240 AB Rosmalen
- info@heemkundekringrosmalen.nl

*Iedere auteur draagt
persoonlijke verantwoordelijkheid
over zijn of haar artikel.
Niets uit deze uitgave
mag worden vernoemd of
tenzij bronvermelding plaatsvindt.*

JAARGANG 16 - NUMMER 2

AUGUSTUS 2006

INHOUDSOPGAVE:

Pagina

<i>Voorwoord redactie</i>	2
<i>Cor Swanenberg</i> De Rósmöllese Lambèrtus	2
<i>Harry Coppens</i> Schuurkerken	3
<i>Harry Coppens</i> Algemene geschiedenis van Rosmalen	9
<i>Harry Coppens</i> RKJB	14
<i>Ad Hermens</i> Dochter Jana Jansen dankt de redders van haar vader	15
<i>Harry Coppens</i> Oude Brabantse gewoonten	21
<i>Henk Beijers</i> Historische details Coudewater	23
<i>Harry Coppens</i> Voor U gehoord - 41	26
<i>Van het bestuur</i> Heemkundekring Rosmalen dankt zijn sponsors	28

Foto omslag:

Huidige landhuis en voormalig klooster Mariënwater voor Birgittinessen en Birgittijnen (1434 - 1713) op het landgoed Coudewater te Rosmalen (Rijksmonument). In de rechtervleugel het "Heemhuis Mariënwater" van de Heemkundekring Rosmalen.
Foto: Jo Versteijnen uit Rosmalen

Voorwoord van de redactie

Beste lezer,

Met veel genoegen bieden wij u het tweede nummer van deze jaargang van Rosmalla aan.

U merkt het: we lopen onze achterstand in! En U kunt gerust zijn: er is al heel wat kopij binnen voor ons volgende nummer. Toch doen wij een beroep op al onze lezers: als U meent een interessant artikel of onderwerp te kunnen aandragen over de geschiedenis van ons dorp, aarzelt u niet om het ons aan te reiken. Deze aflevering heeft een hoog Rosmalens gehalte, voor elk wat wils, menen wij. Veel leesplezier!

De Rósmòllese Lambèrtus

Cor Swanenberg, oftewel Cor van Piet Gurtjes, hoewel thans wonende in Berlicum, is geboren in Rosmalen en woonde in zijn jeugdjaren in de Vliertwijksestraat, totdat hij trouwde met Nelleke de Laat en zich tenslotte in Berlicum vestigde. Hij heeft legio boeken geschreven, waarvan vele in het ons wel bekende dialect. Met zijn zoon Jos is hij ook de samensteller van het Meierijs woordenboek "Eige grèij". Ook de bekende Brabantse spreukenkalender komt van zijn hand waarbij de illustraties verzorgd zijn door zijn vrouw Nelleke. Ook in de Rosbode heeft hij een vaste rubriek onder de naam Klaas van Bette. Behalve de net genoemde zijn er nog een serie andere activiteiten die ook bij velen wel bekend zullen zijn.

Harry Coppens

Cor Swanenberg

Iedereen in ons ouderlijk huis is geboren in Rosmalen en toch had ons moeder een "Nulandse inslag". Dat kwam natuurlijk omdat moeders moeder Nulandse was en omdat ons moeder als oudste dochter van Klaas Heijmans "uitbesteed werd" in Nuland bij haar grootvader Klaas de Veer. Die "Nulandse nuance" kregen de kinderen bij ons allemaal mee en dat kwam niet alleen door ons moeder. Nee, wij groeiden op achter de bossen van de Binkhorst tegen de Nulandse hei en dat gebied was weliswaar gemeente Rosmalen, maar parochie Nuland. Wij gingen dus ook in Nuland naar school. Toch kwamen wij als kind regelmatig in de Lambertuskerk en dat vond zijn oorzaak vooral in het feit dat Nel Swanenberg-van Lokven, ons "grutje" van vaders kant, op de Huisbergse Hoeve woonde, aan de andere

kant van de Grind en de spoorlijn.

Onze vader bracht zijn moeder bij toerbeurt op zondag met de sjees naar de parochiekerk van Rosmalen en dan mochten er altijd kinderen mee. Zo heb ik de rijtuigtocht over de Kruisstraat en Bruggen verscheidene keren mogen meemaken. Ik denk dan automatisch aan de

pepermuntjes die wij van ons grootmoeder kregen en aan haar volle zwarte ornaat met witte kanten poffermuts en al. Ik herinner me dat het paard werd uitgespannen en bij Klaas van Liempt, die vlak bij de kerk woonde, werd gestald tijdens de mis.

De Lambertuskerk was veel mooier dan de kerk van Nuland in die dagen. De Nulandse kerk was gesneuveld onder oorlogsgeweld en ik had mijn eerste communie net gedaan in de noodkerk van Sint Jan Onthoofding. Ik kon over het verschil dus meepraten. De kerk was veel groter en indrukwekkender. Het interieur was veel mooier en rijker. Toen wij in 1954 verhuisden naar de oude plaats van vaders thuis aan de ondertussen tot Vliertwijksestraat omgedoopte Grind, werd de Lambertus onze parochiekerk en toen kwamen we er dus wekelijks, want in die dagen ging vrijwel iedereen zondags naar de kerk. Aanvankelijk bracht dat zeker ook de herinneringen aan de rijtuigtochten met grootmoeder

terug.

Wat mij van jongs af is bijgebleven van de Rosmalense kerk is de grafsteen uit 1647, achterin, waarop het woord 'begraffenis' staat, precies zoals wij dat in ons dialect nog altijd zeggen. Tevens pronkte er achterin een imposant beeld van Sint Joris met de draak en hing er een bijzonder mooi Mariabeeld.

De preekstoel en het prachtige Smits orgel waren ook al van die onvergelykbare sieraden die in Nuland allemaal verloren waren gegaan. Onze ouders vierden hun zilveren en robijnen bruiloft met een mis in de Lambertus.

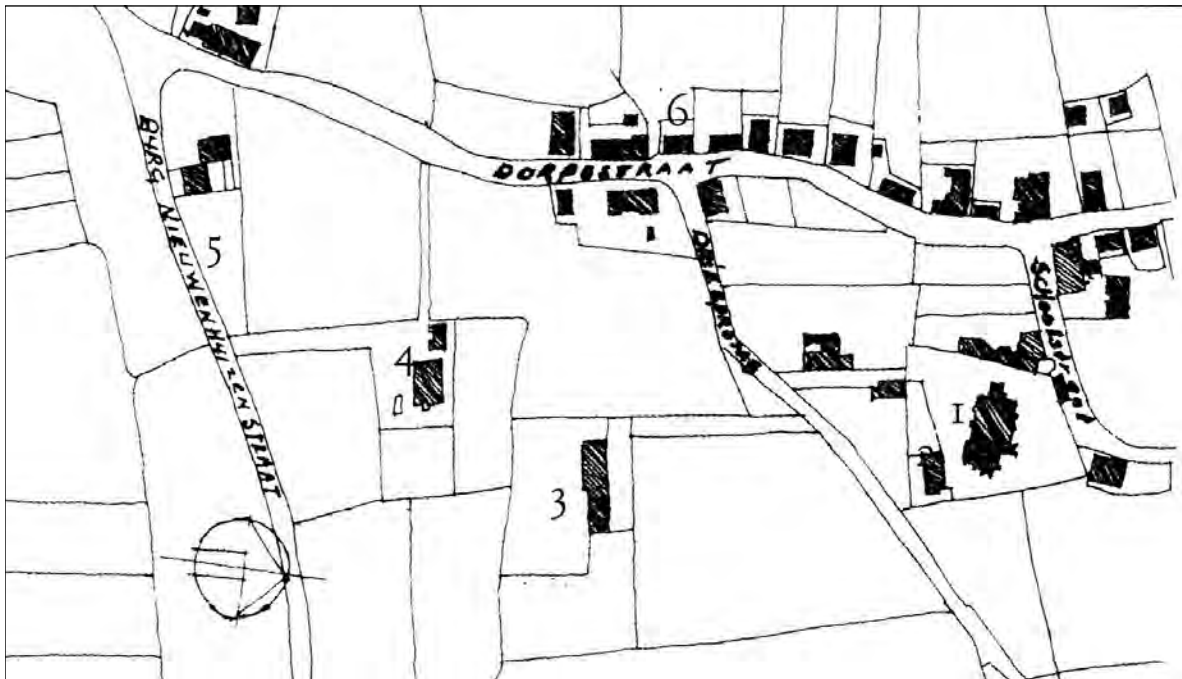
Onze zusters zijn getrouwd in de Lambertus en de uitvaartmissen voor onze ouders vonden plaats in de dorpskerk. Helaas is het zo dat we de laatste tijd nog slechts in onze oude parochiekerk komen voor begrafenissen. Meestal heel droeve gebeurtenissen dus. Toch hou ik er bijna steeds ook een merkwaardig gevoel van "thuiskomen" bij. ✱

Schuurkerken

Harry Coppens

Dit artikel is een samenvatting van een hoofdstuk uit de catalogus van Modeste Barok met als titel "Ecclesia in modum horrei" (kerken als schuren) en als ondertitel: "Ornamentiek van de schuurkerken in Staats-Brabant gedurende de tweede helft van de achttiende eeuw" geschreven door J.W. Hagen. Deze catalogus is uitgegeven door het Museum voor Religieuze Kunst Uden onder redactie van Leon van Liebergen, conservator van voornoemd museum. Met zijn toestemming is deze samenvatting geschreven en gemaakt door Harry Coppens. In het laatste nummer van Rosmalla jaargang 1994 heeft u, dankzij Wil Croonen, al kennis kunnen nemen van de overname van de Lambertuskerk door de Hervormden in 1648, de teruggave aan de katholieken onder koning Willem 1 in 1823, evenals van een situatie schets met de juiste ligging van de schuurkerk. (zie schets) Het toeval wilde nu dat Arie van de Ven tijdens een bezoek aan het museum voor Religieuze Kunst de hand wist te leggen op de Catalogus van de tentoonstelling Modeste Barok, waarin een artikel stond over schuurwerken in het algemeen en een artikel over de schuurkerk van Rosmalen in het bijzonder.

Ik kreeg geen toestemming voor letterlijke overname van het artikel. Ik kreeg echter wel toestemming om het verhaal op te nemen in Rosmalla als het herschreven werd met bronvermelding. Inhoudelijk zijn de artikelen nagenoeg elkaars evenbeeld.

Verklaring van de cijfers bij de situatieschets gemaakt door W. Croonen:

- 1: St. Lambertuskerk die van 1648 tot 1823 in gebruik was bij de hervormden. 2: Het schoolhuis.
3: De pastorie. Tijdens die periode woonhuis van de dominee. Het gebouw was eigendom van de gemeente tot 1823. 4: Nederlands Hervormde kerk.
5: Nederlands Hervormde pastorie. Beide zijn gebouwd rond 1824. 6: Raadhuis.**

Over de voormalige schuurkerken (door Polman in zijn werk *Katholiek Nederland in de achttiende eeuw*, Hilversum 1968 ook wel eens “Brabantse schaapkooien” genoemd) is weinig concreet materiaal overgeleverd. Op papier is nog wel iets te achterhalen met name via het archief van de Staten-Generaal in ‘s-Gravenhage voor wat betreft architectonische details als opstanden, maten en materiaalgebruik zelfs ruimschoots, maar weinig over de inrichting en aankleding. De tekeningen kwamen geheel overeen met de toen geldende schuurkerk reglementen en geven een duidelijk beeld van de centrale Staten en de lokale opstellers van de verzoeken. Toen de gedeputeerden tot de zaken van de Meierij uit de Staten-Generaal in 1730 nieuwe regels moesten invoeren voor het betalen van recognitiegelden

(bedrag dat de erfpachter betaalt aan de grondeigenaar als erkenning van diens eigendomsrechten) door katholieken aan vertegenwoordigers van de Staatse overheid, begonnen ze de verantwoording van hun besluiten met een historisch overzicht. Dit had vooral betrekking op de houding van de overheid t.a.v. het uitoefenen van de katholieke eredienst in het openbaar na 1648. Aanvankelijk had men de Roomse Godsdienst willen verbieden en beletten, maar na 1649 was er geen generaal plakkaat meer te vinden die dit verbood. In 1730 constateerden de Staten dat vanaf het begin de voorschriften aanzien van de katholieke eredienst door de katholieken werden ontdoken. Dit mede dank zij het gemakkelijk omkoopbaar zijn van de functionarissen, die belast waren met de controle op naleving van de plakkatens.

Het is moeilijk na te gaan waar de katholieken hun met admissie- en recognitiegelden clandestiene kerkdiensten hebben gehouden. In grensgebieden week men uit naar het buitenland, elders stelden plaatsgenoten ruimte ter beschikking, waarbij geloofsijver niet altijd de ware reden was. Met name caféhouders en winkeliers hadden er beslist baat bij het kerkvolk over de vloer te kunnen krijgen. Na de dienst werd er flink verteerd en ingekocht. Tegen het midden van de jaren zestig van de zeventiende eeuw werden de katholieken vrijmoediger en waren er volop locaties voor de eredienst. De klachtenlijsten van de toenmalige predikanten geven omstreeks 1671 een duidelijk beeld van de situatie in de Meierij. In bijna iedere plaats waren er wel een of meerdere ruimten voor de uitoefening van de eredienst beschikbaar. Van 1672-1674 bezette Lodewijk XIV grote delen van het Staatse grondgebied, waardoor er een katholieke restauratie plaats vond, die echter maar van korte duur was. Er ontstond een meer openlijke gedoogpraktijk t.a.v. de schuil- en schuurkerken, waarbij men in sommige plaatsen eigenmachtig betere voorwaarden voor de uitoefening van de godsdienst wist te scheppen. Na het vertrek van de Fransen moesten zowel de katholieken van het Generaliteitsland als de Staatse overheid inzien, dat er het een en ander veranderd was. De Staten lieten wel duidelijk weten dat zij de baas waren. Men was in Den Haag wel bereid om bepaalde huizingen voor de R.K. godsdienst toe te staan, maar ze moesten wel eenvoudig van opzet zijn. In 1671 werd geformuleerd wat men hieronder verstond, te weten: "Slegte afgeleege schuren met leeme wanden en geringe strooije daaken voorzien".

Enkele vertimmeringen aan banden gelegd (resolutie van 5 maart 1721)

Zolang er geen duidelijke regels waren omtrent het kerkgebouw, was de verleiding voor de katholieken groot om steeds een stapje verder te gaan,

hetgeen de Staten een doorn in het oog was. Naar aanleiding van wat er gebeurd was rond de schuurkerk te Heeswijk, komt de resolutie van 5 maart 1721 ten aanzien van de schuurkerk regulering. Deze regulering had wel een algemeen karakter, waarbij niet nader ingegaan wordt op Heeswijk, hoewel het gebeurde aldaar wel bepalend was voor de resolutie. Op verzoek van de Staten moest Willem van Erpecum, advocaat-fiscaal van de Raad van Brabant zich maar eens ter plaatse op de hoogte stellen en verslag uitbrengen aan de Staten.

Zijn rapportage was duidelijk: Het betrof hier (Heeswijk) niet een geringe reparatie van een bouwvallige schuur, maar een middelmatig schuurkerkje was omgebouwd tot een complete kerk. Soortgelijke pogingen hadden zich voorgedaan in Hoogerheide, Middelbeers en Budel. De advocaat-fiscaal vreesde dan ook dat binnen niet al te lange tijd heel Brabant van grote kerken zou zijn voorzien en dat alles onder voorwendsel van hoognodige reparaties. Hij adviseerde de Staten een verbod te doen uitgaan op het eigenmachtig vergroten en vernieuwen van Roomse kerken, welk advies door de Staten werd overgenomen. De desbetreffende "Heeswijk-resolutie" werd gedistribueerd over heel Brabant. In januari 1744 werd de resolutie van maart 1721 nog eens vernieuwd naar aanleiding van een verbouwing van een schuurkerk waarvan men, zonder toestemming de westgevel een zeven voet (iets meer dan twee meter) had verhoogd en het strooien dak voor de helft met planken had beschoten. Wintelre verzocht de Staten voor deze misslag om pardon, maar de toenmalige hoofdschout van de Meierij, Reinhard B.R. van Rechteren, kende geen pardon en dreigde de kerk te

sluiten. Hij berichtte de Staten dat deze Roomsgezinden in de Meierij dagelijks klaagden over hun armoede, maar nooit gebrek aan geld hadden voor de verbetering en verbouwing van hun kerken. Uit de bereidwilligheid van de Staten, die Wintelre zijn misslag niet vergaven en uit nog andere soortgelijke bekende gevallen, blijkt dat de grootste onverzoenlijkheid niet direct in Haagse kringen te zoeken was, maar veeleer bij de in Brabant aanwezige, veelal allochtone, protestantse overheidsdienaren en predikanten. Wel werd het nodig geacht de bepalingen van 1721 in herinnering te brengen.

Standaardmaten en bouwtekeningen (28 augustus 1761)

Omdat de oude kerk van Standdaarbuiten niet meer voldeed had men een verzoek ingediend om een nieuwe te mogen bouwen. De nieuw te bouwen kerk was zeer groot van opzet, bijna tweemaal zo groot als de oude, met hoge zijmuren, een dubbele ingangdeur, een communiebank en biecht- en preekstoelen. Dit kon niet getolereerd worden. In plaats van de eenvoudige gebouwtjes dreigden er imposante gebouwen te ontstaan, die hoewel geen kerken, voor als zodanig werden aangezien. Alleen kleine veranderingen waren toegestaan. Om in het vervolg van verzoeken als die van Standdaarbuiten verschoond te blijven, besloten de Staten geen rekestten inzake vernieuwing meer in behandeling te nemen, als niet alle voorgenomen veranderingen exact vermeld werden, vergezeld van een grond- en standtekening van de huidige kerk-schuur, alsmede de manier waarop deze vernieuwd zou worden. Het gevolg hiervan was dat de Staten onder een lawine van bouwtekeningen werden bedolven, die echter voor de hedendaagse onderzoeker een schat van informatie opleverden. Onder deze rekestten met bijgevoegde ontwerpen bevindt zich ook die van Rosmalen. Alvorens op dit rekest in te gaan

dient nog gewezen te worden op een drietal jongere algemene bepalingen, die door de Staten zijn vastgesteld en gepubliceerd. Deze bepalingen zijn van belang voor de bestudering van het in- en exterieur van de schuurkerken. In het besluit van 18 juli 1771 wordt bepaald, dat de dakbedekking van de kerken (rode pannen, rieten of strooien daken) in overeenstemming dient te zijn met de naaste omgeving.

Op 10 juli 1777 werd bepaald dat er geen voorafgaand verlot meer nodig was als het normaal onderhoud betrof. Tien jaar later werd deze bepaling uitgebreid tot het kerkmeubilair, waaronder ook ornamenten vielen. De apostolisch vicaris van 's-Hertogenbosch moest toezien op naleving hiervan. Voor algehele vernieuwing bleef toestemming van de Staten vereist.

Welke afmetingen geoorloofd waren, diende in overleg met de hoogschout van Den Bosch te worden vastgesteld.

Dat de vicaris, Andreas Aerts, werk gemaakt heeft van de hem opgedragen taak, blijkt uit een brief, die hij op 3 maart 1787 verzond aan al zijn collega's van het voormalige Bossche bisdom, waarin ze vermaand werden geen misbruik te maken van de gunstige beschikking van de Staten. Grotere reparaties en onderhoudsbeurten moesten aan de dekens worden gemeld, die deze op hun beurt aan hem moesten doorspelen. De inhoud van zijn schrijven diende door de pastoors in een van hun doop-, trouw- of begrafenisboeken te worden opgetekend, opdat deze niet verloren ging.

Rosmalen.

Hier is beeldmateriaal bewaard gebleven. Het betreft de bijlagen die behoren tot het rekest van pastoor Henricus de Mele (1752-1777) ARA (Algemeen Rijksarchief Den Haag) SG (Archief Staten Generaal), 7876 (Rek 1765 april-juli 1765).

Afbeelding 1

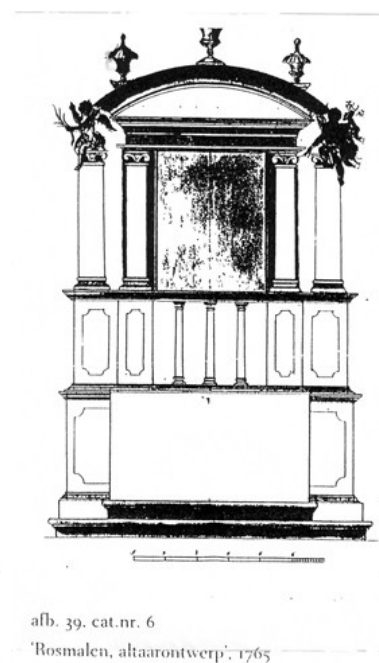
Men had veel last van stof en vuiligheid, omdat het dak met stro bedekt was. Daarom wilde men de kerk over de volle lengte van 50 voet zoldersgewijs met planken beschieten. Tegelijkertijd zou men dan ook de beide altaren kunnen vernieuwen en er een schilderij in plaatsen. Alles volgens de bestekken “hiernevens gevoegt”, aldus het rekest wat sloeg op een meegezonden dubbelzijdig beschreven en van tekeningen voorzien blad papier. De bijlage bestond uit een eenvoudig schetsje van de geplande dakbeschieting. (**afbeelding 1**).

Het is niet onwaarschijnlijk dat zowel het schetsje als de tekst van Johan Everts zijn., die dit blad tekende met zijn naam met als aanvulling "Mr. Kunstwerker". Op de andere zijde van het blad staan twee ontwerpen van altaren. **(afbeeldingen 2 en 3).**

Er was geen bezwaar tegen dit verzoek. Acht-tien jaar ondernam Johannes van Helmont, de opvolger van De Mele, een poging om zijn ge-heel nieuwe kerk ten noorden van de bouwval

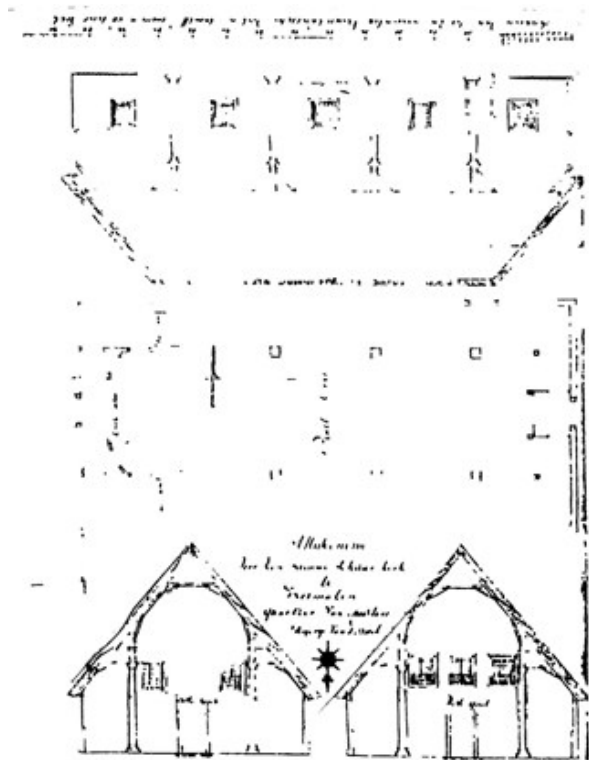

Afbeelding 2

Afbeelding 3

van de grond te krijgen (ARA, SG, 7953 Rek1783 maart). Deze diende 50 voet lang en 8 voet breed met een gevelhoogte van 18 voet te worden. In de westgevel moesten 3 vierkante bolkozijnen komen van een gevelhoogte van 6 bij 5 voet buitenkants met ijzeren spijlen, zodat er meer licht zou zijn op de zangzolder. Tot in de kleinste details werd er op de verdere onderdelen ingegaan. Aan weerskanten van het altaar wilde men twee vertrekken, eentje om te dienen als sacristie en het andere om er kerkmeubels in op te bergen. Dit alles vergezeld van een keurige bouwtekening. **(zie afbeelding op pagina 8)**. Isaac Vester, de toenmalige stadhouder van kwartierschout van Maasland, had nauwelijks bezwaren, ondanks de in 1761 vastgestelde maximale gevelhoogte van 16 voet, maar het feit dat de bomen dan te veel licht aan het gebouw zouden onthouden, was voldoende reden om van de regel af te wijken. (ARA, SG, 5404 Lias lop. 1783 april-mei). De Staten blokkeerden de nieuwbouw, omdat Rosmalen al

afb. 41, cat.nr. 7

'Rosmalen, bouwtekening', 1783

jarenlang profiteerde van remissies (korting op belasting) op de landsbelasting, omdat het te arm was.

En dan wel een nieuwe kerk bouwen van 5000,- gulden, dat viel niet te rijmen. In maart 1784 trokken de pastoor en de kerkmeesters opnieuw in Den Haag aan de bel.

Het kerkgebouw was sterk verslechterd omdat door de jongste hoge waterstand de fundamente waren aangetast. Men berekende dat het opknappen van de oude schuur duurder zou uitvallen dan de bouw van een nieuwe. En de benodigde gelden zouden grotendeels van buiten het dorp komen.

Ingezetenen van Den Bosch en elders, die de voornaamste gronden en erven binnen Rosmalen bezaten, hadden inmiddels een "liefderijke contributie" in deze op zich genomen, en door de pastoor waren ook nog allerlei giften ingezameld. Toen de Staten hiervan verwittigd waren gingen ze op 27 augustus 1784 akkoord.

(ARA, SG, 3843 (Res.1784). *

Een prachtige prent van het Rosmalense centrum in 1872 gemaakt door Joseph Knip

Algemene geschiedenis van Rosmalen

Harry Coppens

Zoals vermeld in de vorige Rosmalla in het artikel over een paar oude Brabantse gewoonten dat ik bij toeval vond op de jaarlijkse boekenmarkt, ontdekte ik ook dit schrijven, waarvan de schrijver onbekend is.

In grote lijnen beschrijft hij de geschiedenis van Rosmalen, waarvan vele dingen wel bekend zullen zijn, maar andere zeker niet. In kort bestek kun je in ieder geval kennis nemen, zij het in grote lijnen, van ons dorp vanaf 1815 tot op heden, wie de schrijver van dit artikel ook moge zijn.

De Heilige Geestwiel, een van de vele wielen op d'n Heinis. Foto van Ad Tibosch omstreeks 1970

Ligging.

Een plaatsbeschrijving en verklaring van de gemeente Rosmalen. Het dorp ligt in de Meierij van Den Bosch, en ligt vlak bij de rivier de Maas. De gemeente bevat de kern Rosmalen en de gehuchten Bruggen, Heinis, Hintham, de Kloosterhoek, Kruisstraat en Heeseind, Maliskamp, Molenhoek Sprokkelbosch en de Varkenshoek. Nu zijn het wijken geworden, omdat ze door de bouw van huizen aan elkaar zijn “gegroeid”. De geschiedenis is veelal bepaald door de grondsoort, hoogte en staatkundige en strategische betekenis.

Rosmalen ligt op de scheiding van zand en kleigrond. Hoewel de hoogteverschillen niet te zien zijn, waren ze vooral vroeger te merken.

Het land helde voorover naar de Maas en omdat de Maas in de winter nogal eens buiten haar oevers trad, stroomde het polderland rond het dorp over.

Dit is vooral goed te zien bij de Heinis, daar zijn bij dijkdoorbraken door het kolkende water diepe gaten (wielen genaamd) in de dijk geslagen, die nu kleine meertjes vormen.

U zult nu ook begrijpen dat de naamgeving

“Groote Wielen” in feite fout is. Men zou hooguit kunnen spreken van Grote Plassen, daar ze immers het product zijn van mensenwerk en hun ontstaan niet te danken hebben aan dijkdoorbraken.

De Rosmalense Plas zou dan ook Rosmalense Wiel moeten heten.

Rosmalen ligt vlak bij de noordgrens van de Provincie Noord-Brabant. Hierdoor werd het dorp vroeger vaak bedreigd door de Gelderse soldaten (omstreeks de Middeleeuwen). Bovendien was Den Bosch een belangrijke vestingstad en deze plaats beheerste de noordelijke toegangswegen tot het hertogdom Brabant, vandaar dat de omgeving van Den Bosch vaak door militairen werd “bezocht”. Dit was vaak nadelig voor het dorp. Pas sinds 1942 is er een eind gekomen aan de overstromingen mede door het afsluiten van de Beerse Overlaat (openingen in de Maasdijk om het overtollige water te lozen op het Maasland). Daarom werd het Maasland pas zo laat economisch en landbouwkundig te ontwikkelen. (In de perioden hieraan voorafgaand zag je alleen maar weilanden .Doordat de kans groot was dat de polder zowel in voor- als najaar, soms beide, onder water kwam te staan, kwam akkerbouw om die reden niet in aanmerking.

Gedenksteen op de Empelsedijk in Empel

In de Rosmalla van december, jaargang 5, nummer 4, heb ik hieraan ruime aandacht besteed. Het artikel “De Maas, de polder en de Overlaat” neemt bijna het hele nummer in beslag. Dat in 1944 de polder weer voor een gedeelte onder water kwam te staan, komt ech-

ter op rekening van de Duitsers, die daarmee een stuk niemandsland creëerden, nadat zij zich tot over de Maas hadden teruggetrokken. Het opschrift op de gedenksteen op de Empelsedijk (foto links), IK LIG HIER HECHT EN VAST EN KEER HET WATER ALS HET WAST, geeft duidelijk aan het volste vertrouwen te hebben in de vele aangebrachte verbeteringen.

Enkele hoofdzaken uit de geschiedenis van ons dorp.

De naamverklaring: In het woord Rosmalen zitten de woorden, Rousa (= riet) en mahlo (=zak; depressie).

We moeten dus denken aan riet in een laaggelegen land. Dit komt dus wel overeen met de aard van de plaats waar Rosmalen ligt.

(weer anderen menen dat ROS doet denken aan ros (paard) en MALEN aan molen, waarbij het paard de kracht leverde om de molen te laten draaien).

De naam van het dorp wordt voor het eerst vermeld in een oorkonde van omstreeks 815 na Chr. Deze oorkonde had als inhoud, dat een zekere Alfger enkele van zijn bezittingen, waaronder een boerderij te “Rosmalla” met weidegronden schenkt aan een abdij te Lorsch (nu West- Duitsland). Hoogstwaarschijnlijk hadden voor het jaar 800 ook al mensen in het dorp gewoond. Op de Heinis werd in 1935 een urnenveld uit de IJzertijd gevonden, zo’n 2000 jaar oud dus. Op de “Bunders” in de huidige polder van Empel moet in de Romeinse tijd een nederzetting bestaan hebben. De naam hiervan weet men niet meer. Kort na 800 bestond er dus een dorp of gehucht dat Rosmalen heette. Het moet maar klein zijn geweest, want het bestond slechts uit een paar boerderijtjes. Pas in 1200/1300 was dit gehucht uitgegroeid tot een klein dorpje. Kenmerkend voor die tijd was dat er in West-Europa een zekere welvaart was en

daardoor een bevolkingsgroei. Veel woeste gronden werden ontgonnen en er werden dijken langs de rivieren aangelegd. Dit had weer tot gevolg dat er veel kleine nederzettingen ontstonden. Rosmalen is hier een goed voorbeeld van.

Gehucht of dorp

Het grootste verschil tussen een gehucht en een dorp was in die tijd dat er in een dorp een parochie gesticht was en in een gehucht geen. Rosmalen was in 1293 een parochie, een kerkelijke gemeenschap. De patroonheilige van Rosmalen is St. Lambertus, een typisch Luikse heilige. Dit is geen toeval, want vroeger behoorden Brabant en Limburg tot het bisdom Luik. Van de pastoors in Rosmalen in die tijd is weinig bekend. In 1393 was Gerardus de Wilde hier pastoor. Pastoor zijn wilde niet zeggen dat hijzelf in Rosmalen werkzaam was. Vaak was daarvoor een vervanger aangesteld, die maar een klein deel van de pastoorskosten ontving.

De Kerk

De geschiedenis van het kerkgebouw, zoals die door A. de Visser is opgetekend in de door hem geschreven gids voor de St. Lambertuskerk zal ik kortweg even vermelden en er dus niet verder op ingaan. De eerste kerk is waarschijnlijk een houten gebouw geweest. Later, tijdstip onbekend, kwam er een tufstenen kerkje, waarvan de fundamenten zijn teruggevonden. In 1393 is Gerardus de Wilde pastoor en komt Rosmalen voor op oude kaarten. Rond 1430 komt er een kerkgebouw van bakstenen met lagen tufsteen. In 1550 kreeg de kerk gedeeltelijk haar huidige vorm. Van 1629 tot 1823 kwam de kerk in handen van de Hervormden. Schuurkerken tijd. Tussen 1824 en 1994 zijn enkele restauraties uitgevoerd.

Behalve de kerk waren er in de Middeleeuwen nog andere kerkelijke gebouwen, zoals het in 1434 te Coudewater gestichte klooster Mariënwater. De inwoners van dit klooster waren mannen en vrouwen die zich aangesloten hadden bij de orde der Birgittijnen (genoemd naar de Heilige Birgitta van Zweden, 1400). Ook was er een klooster van de reguliere Kanunnikessen (wereldzusters, zij legden geen gelofte af maar leefden volgens een bepaalde leefregel. (Canon), van de Heilige Augustinus. Dit klooster was gevestigd in Rosmalen en heette sinds 1505 Anneborch.

Dit klooster was gesticht vanuit het moederhuis op de Windmolenberg te 's Hertogenbosch. In de 16de eeuw kregen het Heeseind en Hintham een eigen kapel. Ongetwijfeld zal de katholieke kerk een belangrijke rol gespeeld hebben in het dorp, want Brabant is altijd overwegend katholiek geweest.

Het wereldlijke bestuur.

In de 12de eeuw stond Rosmalen onder het bestuur van de hertogen van Brabant. Brussel was de hoofdstad van Brabant en daar dit ver van Rosmalen lag, was Den Bosch, hoofdstad van de Meierij, van meer belang. Hier zetelde de Hoogschout die de hertog vertegenwoordigde. Dit was niet alleen het bestuur maar tevens de rechtbank. Het plaatselijk bestuur werd geregeld door een College van 7 schepenen en de schepenbank van "Heese".

Tot 1630 regelden deze bestuursorganen tal van zaken voor Rosmalen en Nuland samen. Na 1630 kregen deze twee dorpen zelf een schepenbank. Het is waarschijnlijk dat de hedendaagse gemeentegrens tussen Nuland en Rosmalen afkomstig is uit deze tijd. In augustus 1309 kreeg Rosmalen van hertog Jan II een ander bestuur, nl het bestuur van de zgn.

7 heemraden over de polder die de naam “Eijgen” had. Dit om de polder te behoeden voor overstromingen van de Maas.

Dit bestuur had een wapen dat veel op het huidige wapen van Rosmalen lijkt. Over de grootte is iets bekend door de belastingpolitiek van de hertogen. Om aan geld te komen om oorlog te kunnen voeren, verzonnen ze van alles om aan geld te kunnen komen. Zo hadden in de 14de eeuw de mensen voor het aantal haarden of stookplaatsen dat ze in huis hadden belasting moeten betalen.

Die moesten eerst geteld worden, per dorp of stad. Via deze tellingen zijn ze iets te weten gekomen over het aantal huizen dat ongeveer in Rosmalen gestaan moet hebben. Tussen de 14de en 15de eeuw zal het inwonertal van Rosmalen en Nuland tussen de 1100 en 1500 zijn geweest. Omstreeks het jaar 1500 is het inwonertal gedaald, omdat er toen veel oorlogen tussen Brabant en Gelre zijn gevoerd.

Het Maasland was toen een soort bufferzone tussen Gelre en Brabant. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568 - 1648), ondervond deze streek pas goed de nadelen van vlakbij een vestingstad te liggen. Er kwam allerlei vreemd krijgsvolk en de mensen vluchtten naar de stad, want achter de muren was men veilig. De bewoners van de beide kloosters gingen ook naar Den Bosch en keerden na het plat branden van het klooster De Anneborch (1572) niet meer terug. Na de vrede van Münster (1648) werden Brabant en Limburg bij het noorden van Nederland ingelijfd en bestuurd vanuit Den Haag. Het waren zogenaamde “generaliteitslanden”. Maasland ging nu gebukt onder zware financiële lasten en er was geen godsdienstvrijheid meer. Brabant was overwegend katholiek en het noorden gereformeerd. Zoals bijna alle plaatsen in Brabant moest ook Rosmalen zijn kerk afstaan aan een kleine groep protestanten (1648). Dit was al eerder gebeurd na de inname van Den Bosch

door Frederik Hendrik (1629). Toen moesten de mensen helemaal naar Megen en Lith om naar de kerk te gaan. In 1648 werd de Rosmalenaren toegestaan om bij Coudewater (een klooster waar de Birgittijnen naar teruggekeerd waren) de kloosterkapel te bezoeken. In 1713 kwam daar een eind aan doordat het gebouwencomplex op last van de Staten Generaal werd verkocht.

Kerk als vergaderruimte

De paters waren al in 1652 uitgeweken naar Hoboken in de Spaanse Nederlanden en in 1751 moesten ook de nonnen weg.

De katholieke gemeenschap bouwde een schuurkerk in de kom van het dorp. Dit was verboden, maar als ze geld (recognitiegelden) aan de overheid betaalden, mocht het “ondergronds” wel.

Zo moest voor de installatie van een pastoor f 400,- en voor het gebruik van de schuur f 50,- aan de schout van het kwartier Maasland betaald worden en aan de stadhouder van Den Bosch moest ook nog f 40,- gegeven worden. Dit alles moest worden betaald wilde je als katholieke gemeenschap je geloof belijden.

Ook voor de vernieuwing van de schuurkerk in 1782 moest veel geld betaald worden.

De pastoor van Helmond zamelde het geld in bij o.a. voorname mensen en geldschietters.

De oude kerk was eigendom geworden van de wereldlijke overheid, die het aan de protestantse gemeenschap had toegewezen. De kerk deed niet alleen dienst als kerk, maar ook als vergaderruimte voor schout en schepenen (1701). Een overblijfsel daarvan kun je nu nog aan de hedendaagse kerk zien, nl. de kleine aanbouw aan de noordzijde van het koor dat dienst deed als Raetkamer.

Het Rosmalense raadhuis was dus niet langer meer ondergebracht in een herberg zoals rond 1700 in veel Brabantse dorpen het geval was.

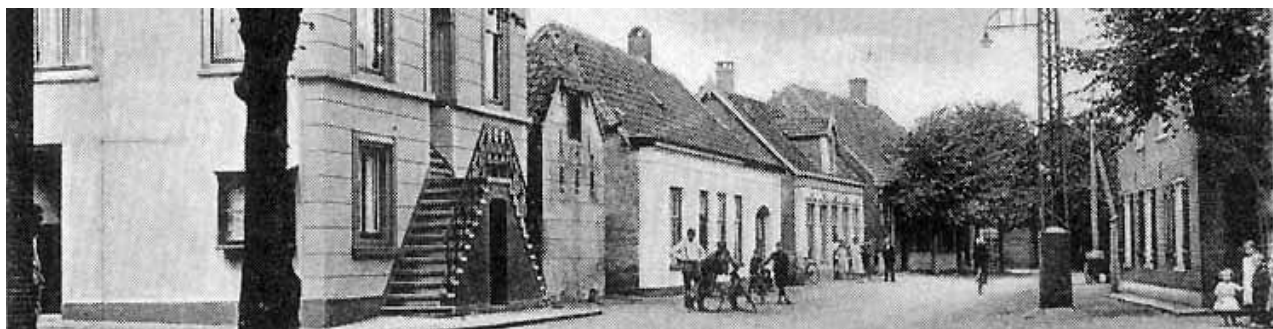
Wapen toegekend

De inval van de Fransen in 1794 bracht voor de generaliteitslanden een periode van vrijheid en na 1848 zelfs de democratie met zich mee.

Vooral op godsdienstig gebied. Toen Napoleon al op St. Helena zat kreeg de Rosmalense katholieke gemeenschap haar oude kerk terug (1823). De hervormden kregen de schuurkerk en bouwden op de fundamenten een nieuw behuis. In de 19de eeuw kwamen er veranderingen t.a.v. het bestuur. Eén daarvan was de instelling van de gemeente. Enkele wijzigingen daargelaten wordt het bestuur van de gemeente rond 1851 door de gemeentewet van Thorbecke op dezelfde wijze als de hedendaagse gemeente geregeld. Hierdoor komt er ook een officieel gemeentehuis in Rosmalen in plaats van de “raetkamer” in de kerk. Een wapen had Rosmalen nog eerder dan een gemeentehuis want op 11 juli 1811 werd dit door de Hoge Raad van Adel besloten. Het wapen ziet er vrijwel hetzelfde uit als het wapen van het Middeleeuwse polderbestuur van het “Eijgen”.

Op economisch gebied ging het tijdens de 19de en 20ste eeuw slecht met Rosmalen. Dit kwam omdat de Maas vaak overstroomde en op de landbouwgrond rondom Rosmalen gedurende een groot gedeelte van het voorjaar niets verbouwd kon worden. Op de weidegronden kon het vee pas laat in het voorjaar komen waardoor grote schade werd geleden. Er was geen handel in Rosmalen en de bewoners gingen naar

Den Bosch om te winkelen. Veel winkels waren er dus ook niet. Ook was er niet veel industrie. Er waren alleen maar wat ambachten, zoals leerlooier, molenaar en bierbrouwer. Daarom telde Rosmalen veel werklozen. Op het eind van de 19de eeuw werden er veel wegen aangelegd, w.o. de rijksweg langs de “Gele Hoef” van Den Bosch naar Nijmegen. Bij de “Gele Hoef” is er ook een aftakking richting Berlicum, de tegenwoordige Oude Bossche baan. Deze provinciale weg was in 1840 al halverwege tot Berlicum klaar. Ook kwam er een spoorweg door Rosmalen en in 1883 kreeg Rosmalen ook een station. Tot ver in de 20ste eeuw had Rosmalen een plattelandskarakter. Het dorp bestond uit een aantal kleine gehuchten waarvan de namen nu nog bestaan. Nu zijn het wijk-aanduidingen omdat deze gehuchten in de loop van de 20ste eeuw aan elkaar zijn gegroeid. Het inwonertal is gestegen van 1600 in de Franse Tijd naar 3000 rond de eeuwwisseling tot 5000 in 1930. Hiervan maken ook enkele honderden psychiatrische patiënten, die sedert 1870 in het voormalige klooster Coudewater zaten, deel uit. Na de Tweede Wereldoorlog steeg het inwonertal zeer snel. Mede doordat een weg-, water- en woningbouwbedrijf zich in Rosmalen vestigde. Het dorp werd op den duur zelfs welvarend en er werden nieuwe, betere huizen gebouwd. Bovendien werd Rosmalen een forenzengemeente, waardoor er nog meer mensen in Rosmalen gingen wonen. *

De Dorpsstraat in de dertiger jaren. Links het oude gemeentehuis uit 1825, Nu staat er de RABO-bank.

40 jaar RKJB

Harry Coppens

Volgens Albert Coppens zou deze foto in de vijftiger jaren gemaakt zijn bij gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de **RKJB (Rooms Katholieke Jonge Boeren)**, (thans Katholieke Plattelands Jongeren). De foto is gemaakt achter het café van Toontje de Smid (Hermens) in de Stationsstraat, dat inmiddels is omgebouwd tot appartement. Op de achtergrond bevinden zich loodsen die toebehoorden aan de Boerenbond (thans Bouwmarkt geheten) en aan Bert Joosten (van Nuland). De foto, gemaakt door fotobureau “Het Zuiden”, is van zeer goede kwaliteit waardoor de afgebeelde personen duidelijk herkenbaar zijn. (Over enige tijd volgt een uitgebreider artikel over de RKJB).

Zittend: Sjaak Westerlaken, Jo van Nuland, Eduard Coppens, Pastoor van de Meyden, Willem Langens, Driek Heijmans, Frans Coppens, Harry Coppens.

Midden: Gret van de Berg, Albert Coppens, Henk van de Biezen, Albert Coppens, (van Piet Coppens),, Harry Heijmans, Johan Coppens, Gret Heijmans, Marinus van de Hanenberg, Toon van Pinksteren, Toon de Cort.

Boven: Hendrik van Uden, Marinus Voets, Lambert van de Dungen, Gerard Coppens, Wim Coppens, Herman Coppens, Sjef van de Biezen, Martien van Schaijk, Cor Coppens, Jos Dollevoet.

Weet iemand misschien de ontbrekende naam die op de plaats van de puntjes moet staan?

Dochter Jana Jansen dankt de redders van haar vader

Ad Hermens, de auteur van 'Rosmalen in de vuurlinie, Luchtoorlog boven Rosmalen 1940-1945 en Rosmalen bezet, bevrijd' (het laatste door dr. Kees van den Oord met medewerking van Ad) schrijft in dit verhaal over de belevenissen van Jana's vader, die zwaar gewond een van de velen was van de in Rosmalen gestrande Rode Kruis trein in 1944. De citaten uit 'Rosmalen in de vuurlinie' heeft hij sterk ingekort en zijn bedoeld als inleiding voor degenen die dat boek niet hebben gelezen.

Harry Coppens *Artsen, verpleegsters en bewaking van de Rode Kruis trein.*

Ad Hermens

Op 17 december 1944 werd door een aantal leden van het Nederlandse kabinet in Londen de spoorwegstaking afgekondigd en om 17.45 door A. den Doollaard opgelezen als eerste nieuwsbericht op Radio Oranje. Een lange Rode Kruis trein probeert nog te ontsnappen naar de Heimat, maar strandt te Rosmalen. Rosmalen ontsnapt aan represaille maatregelen. Moedige stoomloc machinisten koppelden 's nachts de trein los.

18 september 1944 Ad Hermens :

Midden in de nacht werden we allemaal gewekt door een gerommel op de spoorlijn en het ge-

Ad Hermens gefotografeerd in de Dorpsstraat.

roezemoes van stemmen. Het leken wel Duitsers aan hun stemmen te horen. We hoorden het tuffen van een locomotief dat langzaam wegstierf, maar nog lang hoorden we het rommelen. Het was toch iets bijzonders, want er kwamen bijna geen treinen

meer. 's Morgens gingen we zo gauw mogelijk kijken wat er feitelijk aan de hand was. Tot onze grote verbazing zagen we een lange trein van het Rode Kruis, waarin legio gewonden. Het station en het perron stond vol met Duitse soldaten. De hele buurt was bang. Als er nu Engelse bommenwerpers zouden komen zouden die mogelijk die trein bombarderen. Die dag kwamen er veel Duitsers bij ons in het café voor een kopje koffie of thee en wat al niet meer. De hele dag lang was het een gaan en komen van mensen die eens kwamen kijken wat er in feite toch wel te doen was. Vermoedelijk lagen er veel Duitse soldaten in die gewond waren geraakt bij het bombardement van het station in Den Bosch op 10 september. Maar er lagen ook

nog een paar gewonde Amerikanen en een Engelsman in.

Het was een angstige maar avontuurlijke dag. 's Avonds was het gekerm uit de trein duidelijk te horen. De Duitsers hadden twee Amerikanen en een zwaargewonde Engelsman in de trein achtergelaten en die mochten door ons niet geholpen worden. Er stond een schildwacht bij de trein. De mannen smeekten om water. Toen de Duitse gewonden afgevoerd waren mochten wij de trein in. Degenen die dat durfden zagen voor het eerst geallieerde soldaten. Mijn moeder en zus Gera (toen 9 jaar oud) bezochten de drie zwaar gewonden. Twee Amerikanen en een Engelsman. Ze zagen er verschrikkelijk uit. Benen en armen waren gespalkt. Een van hen zat met zijn hoofd in het verband. Door de taalbarrière konden ze helaas geen gesprek met hen voeren. Zeker is echter wel dat mijn moeder wel het een en ander gezegd zal hebben en het is eveneens zeker dat ze haar niet hebben verstaan.

Marie Hermens

Gera Hermens

17/18 september. Mevr. Willemen-Merkx. (vrouw stationschef):

Ik ben toen in de trein geweest. Er waren drie soldaten, twee Amerikanen en een Brit. De Amerikaan was met zijn vliegtuig neergehaald en had brandwonden. De Engelsman had een gebroken been en waarschijnlijk was ook zijn arm gebroken. Ze waren blij dat ik wat te

drinken voor hen had meegenomen en ook voor mijn bezoek. Bij de Amerikaan zat een jonge Duitse militair. Hij liet mij een foto zien waarop hij stond in uniform met zijn vrouw en kinderen. De soldaten zijn naar dokter Hanegraaf gebracht en vervolgens zijn ze later overgebracht naar Coudewater.

19 september. Dr. Schade, Coudewater:

De gewonde soldaten die zich in de gestrande Rode Kruis trein te Rosmalen bevonden moesten vervoerd worden. Wegens plaatsgebrek bleven de twee Amerikanen en de Engelsman achter, die door een zekere van Crey hierheen werden gebracht. De belangstelling was groot, maar onze eerste taak was hen zo goed en vlug mogelijk te helpen. Ik zei dat ze "welcome" waren en gaf ze de hand. En vervolgens noteerde ik hun naam en adres, alsmede de aard van hun verwondingen.

Philipson William: Royal Scottisch inf. Regiment. Home address: 169 Stonestreet Newcastle, Linker arm en linker heup schotwond. Protestant.

Johnson, Eduard:50,inf. Home address : R.R. no 1 ,Osciola USA (bij Chicago) Schotwond rechter been. Protestant.

Barnes Charles H.: Home address California East 1971 USA. Schotwond hoofd. Beide benen en linker arm verlamd.

Alle verbanden werden nagezien en opnieuw verbonden. Mede ook doordat ze veel te strak waren aangebracht bracht dit voor hen al veel verlichting.

Gelukkig voor mij noteerde Dr. Schade in 1944 de bovenstaande namen, zodat ik in 1984 mijn speurwerk kon starten. Ik legde contact met de USA para C. Barnes en de Schot W. Philipson. Wat ik niet wist was dat Ed Jansen het hele verhaal in 1985 in de krant had laten plaatsen. Zijn dochter kreeg de krant en de brieven onlangs in handen van haar moeder.

In 2005 kreeg ik contact met zijn dochter via een E-mail. Ze vond mijn naam via de stamboom op internet. De vertaling van het vermelde artikel in die krant, luidt als volgt:

Springfield, Monday Morning, 27 May. 1985. Brief van Nederlander doet herinneringen van inwoner van Springfield over gevangenneming in W.O. 2 herleven.

De oorlog zou met Kerstmis afgelopen zijn, volgens een officiële zegsman. Maar Market Garden mislukte. Jansen, een 1^e luitenant van de U.S. 101 Airborne, ging op 17 september 1944 om 11.00 uur in de morgen, de dag van de operatie, aan boord van een transportvliegtuig. Het vliegtuig werd bestookt door het Duitse afweergeschut toen het 's middags de Belgische kust passeerde, vertelde Jansen. Toen de paratroopers zich klaarmaakten om te springen, in het binnenland zo'n 70 kilometer van Eindhoven in centraal Holland, vloog het vliegtuig laag over de gevechtszone.

“Het was heel rustig” vertelde Jansen. Vijf minuten, voordat het signaal gegeven werd om te springen, stond Jansen aan de deur, zijn parachute gehaakt aan de vrijlatingslijn. Hij was de eerste die het vliegtuig zou verlaten. “Het voelde aan alsof iemand mijn been met een voorhamer raakte”, vertelde Jansen. Hij kwam weer bij zijn positieven, half bewusteloos in een poel van bloed. Later vernam Jansen dat een pantserdoorboringsgranaat zich door de romp van het vliegtuig boorde, zijn been openreet, een gedeelte van zijn billen afrukte en door de bovenkant van het vliegtuig naar buiten vloog. Jansen's been werd in een schroefverband gewikkeld. Het groene licht, dat het moment van springen aangaf, ging aan. Jansen zat bij de deur toen zijn vrienden sprongen, daarna leunde hij achterover en dommelde in. Vijftien minuten leken seconden, vertelde Jansen, toen een geluid, alsof iemand een stalen deur hard dicht sloeg, door zijn verdoving heen klonk.

November 1944. Cafe Juliana van Toontje de Smid (Hermens) waar zich het een en ander uit dit verhaal heeft afgespeeld. Voor de ramen nog planken vanwege oorlogschade. Links het oude stationneke.

Kanonvuur raakte de linkervleugel en blies de deur naar de cockpit voor de helft weg. Vlammen vlogen voorbij de deur van de paratroopers. Jansen griste zijn kleren bij elkaar toen hij op zijn rug naar de deur schoof.

Ed Jansen in 1944

Angst beving hem toen de vlammen hem bereikten en hij rukte aan zijn kleren. Ruggelings tuimelde Jansen uit het vliegtuig de lucht in. Doordat hij onderstboven hing sloeg zijn geweer in zijn gezicht. Hij wierp het weg, rukte aan zijn parachutekoord en zweefde naar beneden. Het vliegtuig stortte in een zuil van rook neer met de bemanning nog aan boord. Toen Jansen met zijn parachute naar beneden kwam werd er door de Duitsers op hem geschoten, waarbij zij een hak van zijn laars raakten. Jansen kwam op de grond toen een jonge Duitse soldaat op 15 voet vandaan een geweer op hem richtte. Maar een bulderende schreeuw voorkwam een schot. De schreeuw van een Duitse paratrooper redde Jansen.

De paratrooper maakte deel uit van een onderdeel waarmee Jansen eerder op D-day in gevecht was geraakt, zo vertelde hij. Jansen had twee wonden aan zijn buik opgelopen tijdens deze campagne.

“Hunderterste“ (101ste), riep de Duitse paratrooper, terwijl hij ter begroeting zijn hand uitstak naar Jansen. Jansen werd opnieuw verbonden en onder een erker van een huis gelegd. Toen hij daar lag, werd het dak van het huis eraf geblazen door een Britse bommenwerper. In de nacht werd Jansen in een ambulance gelegd en naar een trein gereden, die hem naar Duitsland zou brengen. Bij daglicht echter bombardeerde een ander Brits vliegtuig de trein en blies de locomotief op.

Verlaten door de Duitsers tijdens het bombardement was Jansen en met hem vier andere gewonde geallieerde niet in staat om te lopen en lagen zij daar urenlang. Ad Hermens, zijn zusster en zijn moeder legden de mannen op een strowagen, om ze naar een dokter te brengen.

De dorpelingen riskeerden hun leven, omdat hun handelingen door de bezettende Duitsers konden worden beschouwd als hulp aan de vijand. Op weg naar de dokter hielden twee Duitse SS-officieren de wagen aan. Zij kraamden een hoop onzin uit en de jongen bleef maar heel gewoon bij het paard staan. Toen de gewonden naderden, richtten de Duitsers hun pistool op hen, vertelde hij. Plotseling, net als paddestoelen, kwamen dorpelingen uit de sloot en omringden de wagen. Ik weet nog niet, zei Jansen, waar zij zo vlug vandaan kwamen. Maar daar is wel heel wat moed voor nodig. Die kleine jongen (Hermens) verloorde zich helemaal niet. De Duitsers krabbelden terug en ze volgden de weg naar Dokter Hanegraaf. Vanwege allerlei Duitse voorschriften kon hij de soldaten niet helpen, maar hij zorgde ervoor dat ze er wat gerieflijker bij lagen, totdat ze die nacht opnieuw gevangen genomen werden. Tijdens het wachten stierf

Ambulances van het Rode Kruis vervoerde de gewonden uit de trein naar de diverse ziekenhuizen

Ed Jansen herstellende van zijn beenamputatie in het ziekenhuis in Den Bosch

een soldaat, een andere was zo zwaar gewond dat hij niet vervoerd kon worden. Jansen weet niet wat er van hen is geworden. Hij zelf werd naar een ziekenhuis in Den Bosch gebracht, waar zijn rechterbeen tot aan de knie werd afgezet. Hij verbleef daar tot hij werd bevrijd. Jansen had Hermens niet meer gezien sinds de dag dat hij zijn leven redde.

Hij wist zijn adres niet en had slechts een vaag beeld van de gebeurtenissen rond die dagen tot Kerstmis. Hermens echter besteedde de afgelopen 40 jaar veel tijd om informatie in te winnen over de soldaten die hij het leven redde.

Wie waren zij? Hadden zij de oorlog overleefd? Jansen denkt dat door een reünie van het 101ste afgelopen herfst, Hermens iets meer te weten is gekomen. Na de brief van Kerstavond heeft Jansen terug geschreven en heeft hij een tweede brief van Hermens gekregen. Hij tekende een plattegrond met daarop de route vanaf de trein en sloot en er een levensbeschrijving bij van dokter Hanegraaf. Jansen vertelde dat hij opnieuw aan die tijd wordt herinnerd. Mede door de belevenissen van deze dappere jongen, die hij voor altijd in zijn gedachten zal houden.

Brief

Hieronder een deel van de brief die Ad Hermens ontving van Ed Jansen in 1985.

Beste Heer Hermens,

Ik heb jouw brief ontvangen en hoop dat je van je vakantie genoten hebt en dat het komende jaar prachtig mag verlopen voor jou en je familie., Het voorval waarvan jij sprak was inderdaad afgesproken en dat herinner ik me. En natuurlijk mijn dank aan dokter Hanegraaf en vrienden is grenzeloos. Jullie zijn prachtige bezielde mensen. Ik ben er trots op dat ik Jansen heet.

Op 15 september 2005 ontving ik de verrassende E-mail van de dochter van Ed Jansen. Hij overleed in januari 1994, net voor dat ik "Rosmalen in de vuurlinie" publiceerde.

Ed Jansen in Michigan USA 1983

Nog wat gegevens over Ed Jansen en de Dakota:

Lt. Ed Jansen (legernr.: 12 95 1723)

Hij behoorde tot 101 USA Airborne Troop en was ingedeeld bij 501 PIR (Parachute Inf. Regiment). Verder was hij commandant van het 1ste Bataljon van de C-Compagnie en was zeer

geliefd bij zijn manschappen. Het vliegtuig dat hen naar Veghel bracht (misdropping bij kasteel Heeswijk) was een Dakota (C-47) met nr. 42-100671 en behoorde tot het 72ste squadron. Het toestel vloog in brand en crashte bij Liempde. Er bleef weinig van over. Het was een drama. De parachutisten slaagden er in het brandende toestel te verlaten, maar de bemanning vond de dood en zijn waarschijnlijk begraven te Margraten.

Een saillant gegeven is dat ook de bataljonsdokter (Kingston) licht gewond raakte bij de sprong en hoogstwaarschijnlijk ook terecht kwam in de Duitse Rode Kruis trein en hij was, hoewel krijgsgevangene, goed bruikbaar voor de Duitsers. De man die ik toen in kaki uniform tussen alle Duitse uniformen zag lopen moet hij natuurlijk zijn geweest. Hij kwam met een Duitse arts uit de trein en vroeg ons moeder om

een schaar. Hij was opvallend lang (wat later ook bleek uit foto's die ik van hem zag). Waarschijnlijk heeft hij zeer goed werk verricht in die trein, waarin de vele gewonden hoognodig verzorgd moesten worden.

Zijn onderscheidingstekenen waren verwijderd, wat de normale gang van zaken was bij krijgsgevangenen. Later is gebleken dat hij de oorlog overleefd heeft.

Jana Jansen(foto) wil nu Nederland bezoeken en behalve Rosmalen ook Boxtel en Heeswijk aandoen. Voor haar een soort heilige plaatsen, want ze is trots op haar vader en op de redders van Rosmalen. *

Een schitterende foto ter afsluiting. De Stationstraat in 1945. Bij het kruisje staat café Juliana, het ouderlijk huis van de schrijver van dit artikel Ad Hermes.

Oude Brabantse gewoonten

Harry Coppens

Bij het inzamelen van boeken voor de jaarlijkse boekenmarkt in de Kentering, vond ik in een van die boeken een bundeltje papieren van een stuk of tien bladzijden, duidelijk ‘n deel van een groter geheel. Op een ervan stond met grote letters “EEN PAAR OUDE BRABANTSE GEWOONTEN”. Wie de schrijver was is door mij niet te achterhalen. Met veel moeite heb ik op een ander blad van die bundel weten te ontcijferen dat dit stuk deel uitmaakte van No 588 - 7 april- 1934. Van de schrijver van dit artikel en de naam van die bundel ontbreekt elk spoor.

Wanneer ik spreek van : Kwansel, Herdlaai, de Krommen Errem, Erpelfoi en Kaojefist, zal wel haast niemand me verstaan en ik moet zelfs tot groote schande van de Brabanders hier getuigen, dat de meesten in de verste verte niet meer vermoeden, wat dat voor gewoonten zijn. Toch zijn het vijf woorden, die elk een typische Brabantse gewoonte aangeven.

Kwansel

Ten eerste dan: De Kwansel. Wat was “de Kwansel”. Wanneer een paartje had aangeteekend (dat gebeurde gewoonlijk op vrijdag), dan moest er door jongelui, die hen kenden, pret gemaakt worden, dat spreekt vanzelf. Ter eere van de aangeteekenden werd er dan eens lustig geschoten.

Maar voor wat hoort wat. Was het paartje eenmaal getrouwd, dan verzochten zij de herriemakers oftewel de schutters door een derde persoon op den kwansel, dat is traktatie, te komen. De kwansel werd gegeven ofwel aan huis, ofwel in een herberg, die daarvoor was aangewezen. Op de kwansel was er natuurlijk bier en snevel mi d’n hóóp en als het tenslotte zoo laat was geworden, dat de gasten naar huis moesten, wierd er uit volle borst gezongen, als tenminste het grootste deel niet van zattigheid onder de tafel lag:

LANG ZAL HIJ LEVEN

EN Z’N VROUWKE D’R NEVEN.

Gebeurde de kwansel in een herberg, dan werd eerst de bruid en de bruidegom naar huis gebracht en vervolgens werd de rest van de nacht besteed, om elkaar naar huis te brengen. Vooral de laatste twee hadden vaak de grootste moeite, om elkaar naar huis te krijgen.

Den volgenden dag kwam dan weer de ont-nuchtering en meteen de stille hoop, dat er weer gauw een paar zouden aantekenen.

Maar wee als het jonggetrouwde paar vergat, de jeugdige herriemakers op den kwansel te verzoeken. Dan werden er allerlei onaangename voorwerpen voor de deur gezet en allerlei plagerijen en baldadigheid uit gehaald.

Herdlaai

Was de kwansel het werk van jonge kerels, den herdlaai geschiedde door het vrouwvolk alleen, het bejaarde vrouwvolk.

Was d’r ergens ‘n jong paar getrouwd, dan verzocht de bruid enkele dagen later, op eene namiddag, dat al het mansvolk op het werk was, al de weefs om den herdlaai te komen doen.

(herdlaai wil zeggen het laaien of leiden rond den herd of haard). Waren alle weefs aanwezig, dan namen twee vrouwen de jonge vrouw in den errem en leidden haar rond den haard, om daarmee te kennen te geven, dat zij nu hier voortaan de bazin was. Was die plechtigheid afgelopen, dan schaarde al het vrouwvolk zich rond de tafel om ‘ns gezellig “ ‘n kupke koffie” te drinken.

(hoeveel kupkes er onder “een kupke” werden verstaan hing in de meeste gevallen af van de grootte van den koffiepote en van den tijd). Onder al die koffiedrinkerij door werd de jonge vrouw heelemaal op de hoogte gebracht met alle “knepen” van het vak huisvrouw. Middelerwyl werden grote extra-gebakken krentemikken aangesproken en bergen krentebollen en bestellen verslagen. Er werd tusschen den eenen hap en den anderen heel wat “verhandeld” en het hele of halve durrep passeerde bij die gelegenheid de revue. De hele chronique scandaleuse werd dan verteld van a tot z.

Tegen den tijd dat het mansvolk in den avond thuiskwam, namen de vrouwen afscheid van “het jonk ding dè nog veul te leeren ha.”.

Tevreden of ontevreden gingen ze naar huis, wat afhing van de kwaliteit en de hoeveelheid van de koffie, mik, kadetjes en bestellen die verorberd hadden kunnen worden.

Vanaf den dag van den herdlaai was de bruid geworden tot huisvrouw.

Krommen errem

Het leven gaat snel en dat deed het ook bij onze voorvaderen. ‘t Gebeurde, dat men toentertijd mi de krommen errem moes gaon.

Wat was dat nu?

Heel eenvoudig: Wanneer d’r in een of andere familie ‘ne kleine wereldburger was geboren, moest het vrouwvolk eens gaan kijken of ‘t ‘n skon kiendje waar, of ‘n lief dölleke, of ‘n aorig poeske, of ‘n lekker dik vet mollig kuuske.

Als het ‘n lief kiendje was, leek ‘t natuurlijk “precies op z’n moeder, maar als ‘t ‘ne leelijkerd, was, waar ‘t “krèk z’n vader”.

Die arme papa’s hebben ‘t natuurlijk altijd gedaan in zoo’n geval.

Bij zoo’n gelegenheid moest er natuurlijk ook wat meegebracht worden veur de kleine of ‘t huishouwe: ‘n kleedje, ‘n muts, ‘ne rammelaar of wa klein linnegoed, wor me toch niks meer

mi deej, omdè de kijnders groot warre.

De vrouwen die op bezoek gingen, deden bij die gelegenheid d’r mooiste pelderine om en ‘ne schoone scholk vur. En achter die schort hielden ze ‘t cadeautje, want daor ha ummers gin mensch iets mi te maoke!

Om het geschenk zorgvuldig te verbergen tegen nieuwsgierige oogen, hield men het cadeau onder de scholk en om dat nu te kunnen doen, moest men natuurlijk den arm krom houden. Daarvandaan ontstond de uitdrukking “mi de kromme errem gaon.”

Nog een kleinigheid naar aanleiding van de geboorte van ‘ne nieuwe Brabander. Was er een kijndje geboren bij arme mensen, dan stuurde men op dien dag ‘ne groote mik, “want” zei men dan “die komt bai errem menschen altijd van pas”.

Erpelfoi

Het leven der vroegere Brabanders bestond in de week uit werken, werken en nog eens werken. Was het wonder, dat men eens graag een ontspanning had en van alles zooveel mogelijk een feest probeerde te maken “den boog kon nou eenmaal niet altijd gespannen blijven”, daarin hadden ze groot gelijk. Een zeer bekend feest, dat tegenwoordig hier en daar ook nog wel gevierd wordt is erpelfoi. De aardappelen moesten in het najaar gerooid worden. “t Mansvolk stak ze uit, ‘t vrouwvolk raapte ze op en deed ze in zakken. Om dat, op zichzelf zoo saaie werkje, zo gezellig mogelijk te doen, hielden de boeren uit dezelfde buurt elkaar.

Was de aardappelenrooi voor een bepaalde boerderij afgeloopen, dan werd daar ‘s avonds een feestje gegeven, waarbij ‘t er gezellig naar toe ging en waarbij door ‘t mansvolk van alles werd verzonnen om ‘t den vrouwen maar aangenaam te maken.

In bepaalde streken van Brabant werd de turf eenmaal ‘s jaars verbrand om in den asch

boekend te zaaïen. Zo “razend gek” als het er dan naar toe ging, neen maar dat vertel ik maar liever niet.

Kaojefist

Tenslotte kaojefist werd gevierd ‘n tijdje na erpelfoi, tegen Sinterklaas. Dat kaojefist werd gevierd in de slachtmaand als ‘t vèrke op de leer hing. Want als er zo’n beest geslacht was, bleef er natuurlijk “‘nen hoop klein goed” over. Dat klein goed bestond uit allerlei lekkernijen: zult, lever, hersenen balkenbrij enz., dat zo gauw mogelijk op moest, aangezien ‘t anders bedierf. Een familie kon al die heerlijkheden toch niet op en daarom noodigde men de heele buurt op het kaojefist om al “het kleingoed” aan

de kant te helpen.

Dat er bij zo’n gelegenheid wel eens aan de matigheid te kort werd gedaan, laat zich denken. Maar daar staat tegenover dat ‘t arme volk zooveel te kort kwam op de gewone dagen van het jaar, dat Onze Lieve Heer hun dat pretje wel zal hebben gegund.

Hoe kwam ‘t feest aan dien naam? Een kao of kaai krijg je, als je vet smelt. Ze smaken, voor liefhebbers, zeer goed, vooral op roggebrood. Bij zoo’n gelegenheid werden er ook kaaien gegeten, daarvandaan de naam. Och, ‘t kind kan maar ‘n naam hebben!

Tot dessert nog een Brabantse uitdrukking:

D’r zèn net zo min goei mans ès rooi gaans. ✱

Historische details over Coudewater

Henk Beijers

Gelezen in Resoluties van de Raad van State-3:

Soms duiken in archiefbronnen namen van kloosterzusters op waarvan men nooit weet of ze al bekend waren. Zo stond in een van de oude Brusselse audienciersrekeningen, dat zijn de rekeningen over inkomsten en uitgaven ten aanzien van het zegelrecht, een religieuze uit Coudewater genoemd. Er werd een brief uitgegeven van ‘don de pain’, vertaald ‘broodgift’ voor zuster Marie Dammarin uit de abdij Marienwater¹.

Na 1648 zijn alle geestelijke goederen onder het beheer van rentmeesters komen staan. Wilde men iets gedaan krijgen van de overheid, dan mocht men deze rentmeesters van de geestelijke goederen niet passeren. Ging men hogerop b.v. de Staten Generaal of de Raad van State, dan werden de betreffende stukken doorgaans doorgestuurd naar de rentmeester in dat district. Voor ’s-Hertogenbosch en omgeving is dat rond 1665 een zekere Pieter Schuijl van Walhoorn.

De eerwaarde moeder en de conventualen van Coudewater hebben een verzoekschrift ingediend, omdat een vooraf afgesproken betaling

uitblijft. Ze vragen nu aan de Staten Generaal of men de heer Schuijl opdracht wil geven om die betaling, die hen was beloofd middels een resolutie dd. 28.12.1657, snel uit te voeren.

Het gaat om restanten van gelden die nog niet zijn voldaan. Voorts zijn ze van mening dat ze recht hebben op een bedrag van 1200 gulden ineens en bovendien zou het klooster, volgens een resolutie van 13.12.1664 elke drie maanden in aanmerking komen voor een deel van de helft van het inkomen van hun goederen. De Raad van State is uiteindelijk de instantie die een eindadvies uitbrengt en inderdaad de rentmeester ordonneert tot betaling over te gaan,

zodat de zusters ‘het volkomen effect van de meergemelte resolutie’ zullen genieten!²

In 1669 wendt zich een zekere Catharina van Gestel tot de Raad van State met een verzoek om in alle rust een huisje met omliggende landerijen te mogen blijven bewonen, dat eertijds is gekocht van het convent van Coudewater, totdat men haar een bedrag van 1000 gulden heeft voldaan.

Wie nu die som moet uitbetalen, wordt uit de akte niet duidelijk. Vanuit Den Haag wordt nu de rentmeester van de geestelijke goederen gevraagd dit verzoek nader te bestuderen, informatie in te winnen en advies uit te brengen.³

In de resoluties van de Raad van State treft men nogal veel documenten aan over de inkomsten uit kloostergoederen. Na 1648 heeft men bepaald dat die inkomsten verdeeld zouden moeten worden, nl. de helft voor de kloosterlingen en de andere helft aan de rentmeester van de geestelijke goederen.

Een forse inkomstendering dus voor de toenmalige vrouwelijke kloostergemeenschappen.

Misschien is dat de reden geweest voor de moeder of mater en conventualen van Mariawater gelegen onder Rosmalen een verzoek in te dienen of zij het volle genot van hun goederen mogen hebben. Men stuurt dit rekest door naar hoogschout Raesfelt. Uiteindelijk zijn het de Haagse heren Glas en Zijdevelt die het verzoekschrift nader zullen bestuderen.⁴

Er komt redelijk snel een reactie op. Bepaald is immers dat zij voorlopig voor twee à drie jaren het inkomen van hun goederen blijven genieten zoals dat sinds 1657 en 1664 het geval is geweest.

Mocht na die jaren het klooster nog bestaan uit een behoorlijk aantal zusters, dan zou men na afloop van de voorgestelde termijn in alle

redelijkheid met een nieuwe regeling komen. De rentmeester der geestelijke goederen, de heer Rogier van Leefdael, tevens heer van Deurne, krijgt een afschrift toegezonden van deze resolutie, met de bedoeling dat hij zich hieraan houdt.⁵

Na de Vrede van Münster was bepaald dat alle geestelijke goederen nauwkeurig in kaart gebracht zouden worden. In het archief van de Staten Generaal is er van alles over te vinden, met name onder de bijlagen bij de resoluties van de SG. Om de informatie over Coudewater in een wat bredere context te plaatsen, volgt een ruime en in de huidige terminologie opgestelde samenvatting van een document over de verdeling van de geestelijke goederen in de Meierij van 's-Hertogenbosch.⁶

Hierin wordt onder de stad en de vrijdom gesproken over:

- de bisschop die binnen de stad gewoond heeft en een huis heeft gehad in de Hinthamerstraat, recht tegenover de Sint Janskerk, dat nu wordt bewoond door commandeur Thienen
- de inkomsten van het Sint Jans kapittel waarvan nog 5 of 6 kanunniken in leven zijn
- de inkomsten van de beneficiaten en vicarissen waarvan het merendeel óf overleden is óf buiten de stad verblijft
- de inkomsten uit resp. de pastorieën van de Sint Jacobskerk, de Sint Pieterskerk, de Kruisbroederskerk en die van de ‘musiceens, sanger ende cralen’.

Daarna volgt een opsomming van de mannenkloosters met de volgende informatie:

- het klooster van de Predikheren 23 in getal met nog 7 lekenbroeders = 30 personen
- het klooster van de Minderbroeders [geen verdere gegevens]
- het klooster van de Baselaars waarvan nog 4 kloosterlingen in leven zijn en hun goederen buiten de stad hebben liggen
- genoemde kloosters zijn door de staat verkocht aan Frans Blom en van die gelden is het fort Papenbril gemaakt
- het klooster van de Capucijnen dat tevoren al door de staat is verkocht
- het Jezuïetenklooster wordt bewoond door gouverneur van Brederode
- de Kartuziers hebben nog huizen binnen de stad 's-Hertogenbosch en hun klooster of convent ligt in Vught, maar hun goederen zijn thans verhuurd aan convooimeester Lus
- het huis der Bonifanten wordt bewoond door rentmeester Schuijl

De vrouwenkloosters in deze regio:

- de Clarissen hebben een eigen rentmeester, nl. de heer Sonst
- het klooster van de zusters van Orthen waarvan nog 67 zusters in leven zijn

- het klooster achter de Tolbrug waarvan nog 41 zusters in leven zijn
- het klooster aan de Windmolenberg met nog 26 zusters in leven
- het Geertruiklooster waarvan niet is doorgegeven hoeveel er daar nog in leven zijn
- het klooster op de Uilenburg of Mariënburg waarvan er nog 40 in leven zijn
- van de Zwarte zusters zijn er nog 9 in leven
- het klooster Annenburg heeft haar goederen buiten de stad liggen en slechts één zuster is nog in leven; bovendien heeft de gouverneur van de stad een hof van het klooster gemaakt
- het klooster in Den Dungen, genaamd Eikendonk, telt nog 2 religieuzen
- de Kluis te Vught waar Sint Machuit wordt vereerd 'daar groot bevaert ende groote affgoderije bedient wort'
- idem is aan de stad toegevoegd het klooster Coudewater [Cauwater] onder Rosmalen met nog 63 zusters in leven en 33 monniken
- het Groot Begijnhof [geen specifieke informatie].*

¹ ARA Brussel [microfiches BHIC] toegang 1107 inv.nr.20801 dd. 22 november 1622

² BHIC Resoluties van de Raad van State [RRS] toegangsnr.178 inv.nr.207 folio 1123 verso dd. 10 oktober 1665

³ BHIC RRS inv.nr.213 folio 234 verso dd. 21 mei 1669

⁴ BHIC RRS inv.nr.213 folio 249 verso dd. 28 mei 1669

⁵ BHIC RRS inv.nr.213 folio 261 verso dd. 7 juni 1669

⁶ Nationaal Archief toegangsnummer 1.01.04 Archief van de Staten Generaal inv.nr.4988 dd.13 november 1648

Voor U gehoord - 41

Harry Coppens

Preek

Umdè de klok de komende naacht verzet zò worre hà de pestoor in z'nne sòtterse preek daor op ingehaakt en gepreekt over tèt en eeuwighèd. We leeve in het tijdperk van Vrouw Holle en es ge de minse moet gleuve, dan heet-ter niemes tèt en vural nie vur Onze Lieve Heer.

Ze zèn tegesworrig net zo kerks es mènne hond klippels.

Hoe meer haost, hoe minder spoewd.

Ze hebbe nog gin tèt um durren spuug deur te slikke. Mar de slak hì net zo gaauw Nééjaor es d'n haos. De mins die 't drukst hì, hì dik de meeste tèt.

(Onze buurman zì altèd en dè zie ik onze pestoor nog nie zegge: "Kaauf koffie en heete vrouwe dè's ammaol tijdwinst.")

Veul minse denke nie aon aander, mar allinnig aon d'r èige. Ze kenne gin levensvreugde mer, umdè ze enkel levensgenot wille hebbe.

Ge ziet toch voort meer utgelaote hond ès utgelaote minse.

Klok terug

Zoès ge wel weet wurte vannaacht de klok verzet. En es 't er nou over gù, wè is zo'n uurke op hil de eeuwighèd.

't Is nog minder es 'ne druppel wòtter es ge 't allinnig nog mar vergelijkt mi al 't wòtter van de Maos. En dan praot ik nog nie ins over al 't wòtter op onze planeet.

Hij vond zellef dettiej 'ne schonne preek hà gehaaue. En durrem genoot ie des te meer van z'n wijntje en Elisabeth Bas.

("De enigste vrouw die wij ut meuge klée:je, zinniej altèd")

Hij waar al bekant in z'n slaopkamer toen hij er

nog net op tèt aon docht de klok 'n uur terug te zetten. 'n Uurke laoter kwam de pestoorsmeid thuis, die was weeze kaarte bè de bureu. En ze waar kwèlluk binne of ze heurde de klok slaon en toen docht ze d'r meteen aon dè ze de klok eefkes terug moest zette.

En midden in de naacht kwam de kapelaan thuis, die naor de vergadering was geweest van OJC-Rosmòlle.

En toen skoet 'm nog net te binne dettiej de klok nog moest verzette. En zo kon 't gebeure dè onze pestoor in de vruuge merge twee ure te vruug aon de kerk stond. Mar d'r kwaam niemes opdaage. Iedereen kon toch nie vergeete hebbe de klok terug te zette.

Mar in de loop van d'n dag kwaam d'n aap ut de mouw.

"Och", zin de köster, "Abuis is menseluk en dik is penseluk."

Mar de pestoor zin: *"Vergisse is menseluk, mar niej wenseluk."*

"Menne jongste zoon" zin de pestoorsmeid, zò zegge: *"Nobody is perfect."*

"En ik", zin de pestoorsmeid, "zeg altèd mar: de knapste boer pist ok nog wel 'ns op z'n klompe."

Mi aander woorde mar mi gelijke strekking hà ze ok kunne zegge:

"De beste breister laat ook wel eens een steek vallen"

of

"Het beste paard struikelt wel eens"

of

"Een wijze hen legt ook wel eens een ei in de netels."

Kletsen en Zwetsen.

Kees, d'n oudste zoon van onze buurman, is 'ne goeie jongen zo van rond de 25, mar ik denk niej dètter in ons durrep ok mar iemes is die hum ooit gleu:ft. Hij liegt of het gedrukt stù. Essiej fluit dan liegt iej nog. Liege dè't wit van oew ooge zwart vur oew gat schiet. Hij verkoopt 'ne hoop onzin, gewoon kletskoek op 'n stökske. Z'n èige vodder zin lest nog es d'r lötter inne vur liege moet brande, dan legge ze jouw vurrop. Het is niej zo dettie liegt um er beeter van te worre of 'n aander te beduvelen, mar 't is gewoon 'n tweede natuur. Mar 't gevolg vur hum is dè ze zònne zwetskloo:t, zònne kletsmèijer, dan ok nooit mer gleu:ve. Ons moeder luistert niej ins mer essiej weer aon 't kakelen is. Praot mar teege m'n kont, mènne kop wurt ziek van dieje klets van jouw.

"Och moeder", zinniej, "'t is mar klèts, mar 't prót toch."

Schipbreuk

Nou issiej vurrig jaor allinnig nor Amerika op vacantie geweest. "Op d'n terugweg" zinniej, "stak er 'n geweldige storm op en de boot verdween onder de golven. Ik hà geluk dè'k me op 'n paor planke drèè:vende kos haauwe. 'n Endje van mèn af dreef 'n klèin vlotje en ik zwom d'r naor toe. Ik waar d'r bekant toen er inins 'n haai op me afkwaam. Mi alle kracht die nog in me waar stoet ik die plank tot achter in z'n keel en tegelijk hees ik me op het vlotje en verloor m'n bewustzijn. Toen ik weer bè kwaam waar ik aon boord van 'n Hollands vrachtschip. En ik heurde dè ze 't hadde over 'n haai die 'n plank in zonne bek hà. Ik hè mar niks gezeed, want mèn gleu:ve ze toch niej." "En denkte gè nouw soms dè wellie jouw wel gleu:ve? zin onze vodder, "Ge weet zeker wel: *Zwètse en in oew broek doen kunde zittende.*"

Op de pof

"Es de school ut is Pietje", zin z'n moeder," wilde gè dan eefkes nor de scharrelslager gaon um wè bôdschappe op te haole.

Schrééf 't mar eefkes op 'n briefke:

3 ons gerukt vlis

4 vèrrekes lèpkes

>n Schaaltje zult

En zeg mar dettiej 't mar in z'n boek schrééft en dè'k zellef op 't ènd van de mònd ès de kèinderbijslag binne is wel zal komme betaole." Pietje hà geluk dè't niej druk waar en hij waar dan ok zo aon de beurt. En de slager waar d'r ok zo mi klaor. Hij din 't allemaol in een plèstiek tasje, din d'r nog 'n stukske vlis bè vur hulliejen hond, viét z'n potlood achter z'n oor en begon te rekenen.

"Zo dè's dan eenendertig gulden vijfenzeventig jungske" zin de slager.

Of iej 't dan mar in z'n boek wò schrééve dan kwaam moeder het zellef wel betaole op 't lest van de mònd wel betaole.

En toen begos hij tegen Pietje te moppere, dettiej onderhand 'n boek vol hà van al die klante die niej kosse betaole. Wel haole, mar betaole ho mar. Hij waar zo beu:s ès unne riek. Vur deze keer zóttiej 't nog deur de vinger zien, mar dè waar dan wel veur de allerlaotste keer. En Pietje waar mar gauw de winkel utgegaon. En anders krieg hij altèd 'n stukje worst en van beuzighèd kon iej ok niks mer zegge.

Toen hij thuis kwaam vertelde hij z'n moeder dè de slager lèllek hà gedaon um dettiej nie kos betaole en ok dettiej nie mer pofte. Moeder waar in alle staate en ge waart bè heur op het verkeerde adres um zo iets te zegge. Ik heb mèn schuld altèd tot de laotste cent betaold en 'm ginne cent tekort gedaon.

"En" zin moeder,"essiej de volgende keer weer iets te zegge hi en weer begint te mopperen over dè geld, dan moete mar denke:

Schrééf 't mar op oewen buik, dan kunde 't mi oew hemd utveege." ✱

HEEMKUNDEKRING ROSMALEN

DANKT ZIJN SPONSORS

- Heijmans NV
Graafsebaan 65, 5248 JT Rosmalen
- Woningstichting De Kleine Meierij
Weidestraat 2, 5241 CB Rosmalen
- Bouwmans Oliehandel BV
Westeind 2, 5245 NL Rosmalen
- Brasserie Restaurant 'De Coelenborgh'
Schoolstraat 34, 5243 VC Rosmalen
- Van Creij & Van Hoek BV
Huisbergenweg 6, 5249 JR Rosmalen
- Eijkelenburg Dura Bouw BV
Stationsplein 1, 5241 GN Rosmalen
- W. Gloudemans BV
Hintham 117a, 5246 AE Rosmalen
- Sanidrome Van Grinsven BV
Stadionweg 167, 5246 JT Rosmalen
- Aann.bedr. P. Hoedernakers en Zn BV
De Grote Elst 40, 5246 JP Rosmalen
- Huijbregts Notarissen
Hoff v. Hollantlaan 5, 5243 SR Rosmalen
- Piels BV
Vinkenveld 6, 5249 JT Rosmalen
- Boek- en Kantoorvakhandel Robben
Molenhoekpassage 23, 5242 CZ Rosmalen
- Foto Stijntjes
Molenhoekpassage 4, 5242 CZ Rosmalen
- Timmers Bouwbedrijf BV
Heikampweg 6, 5249 JX Rosmalen
- Gebr. Voets Weg- en Waterbouw
Vinkenveld 4, 5249 JP Rosmalen
- Cafe 't Zonneke
Hintham 36, 5246 AC Rosmalen
- Rosmalen Bouw
Saffierborch 32, 5241 LN Rosmalen
- Rene Holweg Transport BV
Eikenburglaan 9 a-c, 5248 BJ Rosmalen
- Lambermontgroep
Burg.Wolterstraat 1 5241 EM Rosmalen
- Venrooij Installatie Techniek BV
Heikampweg 3, 5249 JX, Rosmalen
- Ginderzande BV
Raadhuisstraat 51, 5241 BK Rosmalen
- Combo Interieursystemen / A.C.A. Driessen
Handelskade 11, 5211 TH, 's-Hertogenbosch
- Spar Langenhuijsen
Hoogstraat 64, 5241 CT Rosmalen
- Dhr J. Verbiesen
Molenstraat 34, 5242 HA Rosmalen
- Dhr Th. Heijmans
Oude Baan 39, 5242 HT Rosmalen
- Dinos BV
Weidestraat 32, 5142 CB Rosmalen
- Apotheek Rosmalen-Berlicum
Oude Baan 9, 5242 HT Rosmalen
- Soos Satisfaction
Fort Alexanderstraat 3 1, 5241 XE Rosmalen
- Donatus Ond.Verz.Mij
Hoff van Hollantlaan 8, 5243 SR Rosmalen
- Dierenspecialzaak Nico v.d. Berg
Oude Baan 3, 5242 HT Rosmalen
- Croonen Adviseurs BV
Postbus 435, 5240 AK Rosmalen
- Grieks-Macedonisch Specialiteiten Restaurant
Rodenborchweg 35, 5241 VN Rosmalen
- Boundless Business Consultancy
Veemarktkade 8, 5222 AE 's-Hertogenbosch
- Bakkerij van Zuylen
Dorpsstraat 41 5241 EA Rosmalen